

EK

İş Sağlığı Temel Kavramlar ve Tanımlar

- **Çalışan:** Kendi özel kanunlarındaki statülerine bakılmaksızın kamu veya özel işyerlerinde istihdam edilen gerçek kişiyi,
- **Çalışan temsilcisi:** İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalara katılma, çalışmalarını izleme, tedbir alınmasını isteme, tekliflerde bulunma ve benzeri konularda çalışanları temsil etmeye yetkili çalışanı,
- **Eğitim kurumu:** İş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve diğer sağlık personelinin eğitimlerini vermek üzere Bakanlıkça yetkilendirilen kamu kurum ve kuruluşlarını, üniversiteleri ve Türk Ticaret Kanununa göre faaliyet gösteren şirketler tarafından kurulan müesseseleri,
- **Genç çalışan:** Onbeş yaşını bitirmiş ancak onsekiz yaşını doldurmamış çalışanı,
- **İş güvenliği uzmanı:** İş sağlığı ve güvenliği alanında görev yapmak üzere Bakanlıkça yetkilendirilmiş, iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip mühendis, mimar veya teknik elemanı,
- **İş kazası:** İşyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelle uğratan olayı,
- **İşyeri hekimi:** İş sağlığı ve güvenliği alanında görev yapmak üzere Bakanlıkça yetkilendirilmiş, işyeri hekimliği belgesine sahip hekimi,
- **İşyeri sağlık ve güvenlik birimi:** İşyerinde iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini yürütmek üzere kurulan, gerekli donanım ve personele sahip olan birimi,
- **Konsey:** Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyini
- **Kurul:** İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulunu,
- **Meslek hastalığı:** Mesleki risklere maruziyet sonucu ortaya çıkan hastalığı
- **Ortak sağlık ve güvenlik birimi(OSGB):** Kamu kurum ve kuruluşları, organize sanayi bölgeleri ile Türk Ticaret Kanununa göre faaliyet gösteren şirketler tarafından, işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini sunmak

üzere kurulan gerekli donanım ve personele sahip olan ve Bakanlıkça yetkilendirilen birimi,

- **Risk:** Tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimalini,
- **Tehlike:** İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyelini
- **Risk değerlendirmesi:** İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi, bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması amacıyla yapılması gerekli çalışmaları,
- **Tehlike sınıfı:** İş sağlığı ve güvenliği açısından, yapılan işin özelliği, işin her safhasında kullanılan veya ortaya çıkan maddeler, iş ekipmanı, üretim yöntem ve şekilleri, çalışma ortam ve şartları ile ilgili diğer hususlar dikkate alınarak işyeri için belirlenen tehlike grubunu,
- **Teknik eleman:** Teknik öğretmenler, fizikçi, kimyager veya biyolog unvanına sahip olanlar ile üniversitelerin meslek yüksekokullarının iş sağlığı ve güvenliği programı mezunlarını,
- **İşyeri hemşiresi:** 25/2/1954 tarihli ve 6283 sayılı Hemşirelik Kanununa göre hemşirelik mesleğini icra etmeye yetkili, iş sağlığı ve güvenliği alanında görev yapmak üzere Bakanlıkça yetkilendirilmiş işyeri hemşireliği belgesine sahip hemşire/sağlık memurunu,

İş Sağlığı ve Güvenliğinin Kavram ve Kurallarının Gelişimi

İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı

Sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte çalışma hayatında yeterli ve gerekli önlemlerin alınması gerçeği daha vurgulu olarak karşımıza çıkmıştır.

İş Sağlığı ve Güvenliği çalışmalarının asıl amacı işyeri ortamında bulunan riskleri kontrol altına alarak iş yerini sağlıklı ve güvenli hale getirmek ve çalışan sağlığının olumsuz etkilenmesinin önüne geçmektir.

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarında iki ana kavram üzerinde durmak gerekir.

1. İş Sağlığı

2. İş Güvenliği

Bu iki kavram birbirlerini tamamlayıcı niteliktedir. Birbirlerinden ayrı düşünülemez.

İş Sağlığı ve Güvenliği Risklerinin Değerlendirilmesi

A. Planlama

Mevzuat ve işyeri koşulları çerçevesinde planlanır.

B. İş Yerinde Yürütülen Çalışmaların Sınıflandırılması

Çalışma ortamında belirli aralıklarla yürütülen bakım ve onarım faaliyetleri dikkate alınır. İşyerinin içinde ve dışında yürütülen işler, üretim veya hizmet sürecinin aşamaları, planlanmış veya ani faaliyetler, çalışanların görev tanımları gibi unsurlardan yararlanır.

C. Bilgi ve Veri Toplama

İşyerlerinde yürütülen işler, bu işlerin süresi ve sıklığı, işin yürütüldüğü yer, işin kim veya kimler tarafından yürütüldüğü, yürütülen işten etkilenebilecek olanlar, alınmış olan eğitimler, işin yürütümü için ön izin gerekip gerekmediği, işin yürütümü sırasında kullanılacak makine ve ekipman, bu makine ve ekipmanların kullanım talimatları, kaldırılacak veya taşınacak malzemelerle bunların özellikleri, kullanılan kimyasallar ve özellikleri, mevcut korunma önlemleri, daha önce meydana gelmiş olan kaza veya meslek hastalıkları gibi unsurlar dikkate alınır.

D. Tehlike Tanımlanması

Çalışma ortamında tehlike veya kaynaklarının bulunup bulunmadığı, tehlike varsa bunlardan kimlerin ve ne şekilde etkilenebileceği dikkate alınır.

E. Risk Analizi

Çalışma ortamındaki tehlikelerin verebileceği zarar, hasar veya yaralanmanın şiddeti ve bu zarar, hasar veya yaralanmanın ortaya çıkma olasılığı belirlenir. Risk analizinde, tehlikeye maruz kalan kişi sayısı, tehlikeye maruziyet süresi, kişisel koruyucuların sağladığı koruma ve güvensiz davranışlar gibi unsurlar dikkate alınır.

F. Risk Değerlendirmesi

Çalışma ortamındaki riskler belirlenerek önlem alınması için işveren bilgilendirilir.

G. Önlemlerin Belirlenmesi

Çalışma ortamındaki riskleri kontrol altına almak için şu önlemler sırasıyla belirlenir:

- Riskleri kaynağında yok etmek
- İkame
- Toplu koruma yöntemleri
- Mühendislik önlemleri
- Ergonomik yaklaşımlar

H. Risk Değerlendirme Raporu Hazırlanması

- Yapılan işin tanımlanması
- Mevcut riskler
- Risklerden etkilenen çalışanların listesi
- Zarar, kaza veya yaralanmanın meydana gelme olasılığı
- Risk değerlendirmesinin sonuçları
- Alınması gerekli kontrol önlemleri

Raporda, raporu değerlendiren kişinin adı, imzası, tarih yazılmalıdır.

I. Denetim, İzleme Ve Gözden Geçirme

Çalışma ortamı için yapılan risk yönetiminin tüm aşamaları ve uygulanması denetlenir, aksayan yönler tekrar gözden geçirilir.

İş Yerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmeti Sağlanması

İşverenler, işyerlerinde, sağlıklı ve güvenli çalışma ortamı sağlamak amacıyla; iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini belirlemek, almak, uygulanmasını izlemek, denetlemek ve geliştirmek, iş kazası ve meslek hastalıklarını önlemek, çalışanlara ilkyardım ve acil müdahale ile önleyici ve koruyucu sağlık ve güvenlik hizmetlerini vermekle yükümlüdür.

İş analizi: Belirli bir işin nitelikleri ile ilgili bazı bilgilerin gözlem ve inceleme yoluyla toplanması çalışmalarıdır. Bu çalışmalarla işin başarılı bir şekilde yapılabilmesi için çalışandan beklenen bilgiler, hünerler, yetenekler ve sorumlulukların saptanmasına gayret edilir. İncelenen işi, diğer bütün işlerden ayıran özellikler belirlenir. İşin yapıldığı çevreden sağlığa gelebilecek zararlar araştırılır.

Ayrıca kaza ihtimalleri göz önünde bulundurulur. Bir iş analizinde genellikle şu üç nokta üzerinde durulur.

1. İşin tam ve doğru olarak tanımlanması
2. İşe ilişkin görevlerin tam ve doğru olarak saptanması
3. İşin başarılı olarak yapılabilmesi için işçiden istenilen niteliklerin açık bir şekilde gösterilmesi

İş Yeri Ortam Faktörlerinin Değerlendirilmesi

Çalışanların sağlığı ve iş veriminin sağlanması ve sürdürülebilmesi için işin insana ve insanın işine tam uyumunun sağlanması gerekir. Bu uyumun sağlanması ancak iş koşulları ve kullanılan zararlı maddeler nedeniyle çalışan sağlığına gelebilecek zararların önlenmesi ile olur.

Dioksinler

Dioksinler kalıcı ve birikici etkisi olan poliklorlu dibenzo-p-dioksin ve dibenzofuranlara verilen genel bir isim olup bir grubu ifade ederler. Dioksinler çevre şartlarına oldukça dayanıklı, ancak ışıktta kolayca yıkılabilen, yağda oldukça iyi çözünebilen, suda çözünmeyen kimyasal yapıya sahiptirler.

İşe Giriş ve Periyodik Muayeneye ilişkin Mevzuat^{11,12,13,14}

İş ile ilgili olarak kimin hangi işlerde çalışabileceği ve sağlık sorunu olanların hangi işleri yapamayacağı net olarak ortaya konmamaktadır.¹³

- **Maden ve Taşocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Tozla Mücadeleyle ilgili Yönetmelik**

“İşçilerin Pnömkonyozdan Korunmaları, Pnömkonyoz Tanısı ve Pnömkonyozlularla İlgili İşlemler”

Göğüs filmlerinin değerlendirilmesi;

Yönetmelik kapsamına giren işyerlerinde üretimde çalışan çalışanların işe girişte ve çalışma süresince en az ikiyıldada bir kez standart göğüs filmleri alınarak radyolojik muayeneleri yapılmalıdır.¹⁴

- **Özürü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik**

Yetkili sağlık kuruluşlarından alınmış sağlık kurulu raporu ile belgelemek zorunda olduklarını belirtmektedir. Ayrıca yönetmelik ekinde özürülerin yeti kayıplarına göre hangi işlerde çalıştırılacakları uzun bir liste halinde verilmiştir¹².

- **Kanserojen Ve Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık Ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik**

İşverenin, işyerinde yapılan risk değerlendirmesine göre sağlık ve güvenlik yönünden risk bulunan işlerde çalışanların, sağlık durumlarının gözetim altında tutulması için işyerinde gerekli düzenlemeleri yapmak zorunda olduğu ifade edilmektedir. Sağlık gözetimi, **etkilenme başlamadan önce** (işe girişte) yapılmalı ve daha **sonra da düzenli aralıklarla sürdürülmelidir**.

- **Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik**'te kadın işçilerin, gece postalarında çalıştırılabilmeleri için, işe

başlamadan önce ve 6 ayda bir sağlık raporu alması gerektiği, bu raporun hangi sağlık kuruluşlarından alınabileceği, gebelik süresince ve emzirme dönemlerinde (doğumdan sonra 6 ay) de gece çalışması yapmamaları gerektiği ifade edilmektedir.

- **Yeraltı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği**'nin sağlık gözetimi başlığı altında, çalışanların, yapmakta oldukları işlerde maruz kaldıkları sağlık ve güvenlik risklerine uygun olarak sağlık gözetiminin yapılması ve bunun işe girişte ve işin devamı süresince periyodik olarak yapılması gerektiği belirtilmiştir.
- **Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik**'te sağlık gözetimi başlığı altında, bu işte çalışanların sağlık gözetiminde dikkat edilecek konular belirtilmiştir. Buna göre; Asbestle çalışacak her işçinin çalışmaya başlamadan önce genel sağlık durumu değerlendirilecek ve Yönetmelik Eki'nde belirtildiği şekilde, özellikle göğüs muayeneleri ile diğer tetkik ve kontrolleri yapılacaktır.
 - a) işçinin mesleki ve tıbbi özgeçmişi ile ilgili kayıtların tutulması,
 - b) her işçi ile görüşme yapılması,
 - c) genel klinik muayenesi, özellikle göğüs muayenesi ve
 - d) solunum fonksiyon testi (solunan havanın hacmi ve hızı) konularını içermesigerektiği, doktor ve/veya diğer yetkili sağlık personeli, iş hekimliğindeki gelişmeleri göz önüne alarak sputum sitolojitestleri, göğüs filmi (x-ray), tomodensitometri gibi **daha ileri tetkikler isteyebileceği** belirtilmiştir.

Özel Güvenlik Görevlisi Olur raporu¹⁵

Bundan böyle; silahsız özel güvenlik görevlisi olacak şahıslara, halen uygulanmakta olan ilgi (a) Genelgemizde belirtilen usul ve esaslar dahilinde “**özel güvenlik görevlisi olur**” ibareli sağlık kurulu raporu verilmesi,

- Silahlı özel güvenlik görevlisi olacak şahıslara ise, 6136 sayılı Kanun ve bu Kanunun uygulanmasına ilişkin Yönetmelik gereği, Bakanlığımızca yayımlanan ilgi (c) sayılı “Silah Ruhsatı Alacak Kişilere Verilecek Raporlar başlıklı” Genelgede belirtilen usul ve esaslar doğrultusunda “**silahlı özel**

güvenlik görevlisi olur” ibaresi geçen sağlık kurulu raporu düzenlenmesi gerekmektedir.

- **GENELGE 2005/ 12**

5188 sayılı Kanun kapsamında çalışma izni olarak özel güvenlik görevlisi olacaklardan Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 18 inci maddesi gereği “özel güvenlik görevlisi olur” ibareli **sağlık kurulu raporu** istenmektedir. Mezkur Yönetmeliğin 18 inci maddesi gereğince özel güvenlik görevlisi çalışma izni verilebilmesi için, Kanunun 10 uncu maddesinde sayılan şartların yanı sıra aşağıda belirtilen,

a) Psikiyatri: Psikiyatrik bir hastalık veya kişilik bozukluğu (Psikopati); alkol ve uyuşturucu bağımlılığı olmamak.

b) Nöroloji: Özel güvenlik hizmetini yerine getirmesine engel teşkil edebilecek nörolojik rahatsızlığı olmamak.

c) Göz: Körlük, gece körlüğü veya renk körlüğü olmamak.

d) Kulak Burun Boğaz (KBB): Özel güvenlik hizmetini yapmasını engel teşkil edebilecek işitme kaybı olmamak.

e) Ortopedi: Kas veya iskelet sisteminde ileri derecede hareket kısıtlılığı olmamak.” kriterlerine dikkat edilerek **sağlık kurulu raporu** düzenlenmesi gerekmektedir.

Kılavuzlar

Ağır ve Tehlikeli İşler Nelerdir: Ağır Ve Tehlikeli İşlere Ait Çizelge

- Tüm Meslekleri Nasıl Tanımlarım?Türk Meslekler Sözlüğü:Uluslararası Standart Meslek Sınıflaması: <http://www.iskur.Gov.Tr/Meslek/Meslek.aspx>
- Mesleklerin Risklerine Göre Yapılacak Tetkikler: İşçi Sağlığı Ve İş Güvenliği Tüzüğü

Hazırlayan ve katkıda bulunanlar

- Prof. Dr. Z. Aytül Çakmak
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı
- Doç. Dr. Yusuf Üstü
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı

Oluşturulma tarihi: 04.11.2013

Kaynaklar

1. Bilir N, Yıldız AN. İş Sağlığı ve Güvenliği. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları; 2004.
2. Tuncer A, Uysal Soyer Ö. Hasta Bina Sendromu. Astım Allerji İmmünoloji 2005;3(2):97-102.
3. Keskin Y, Özyaral O, Başkaya N, Lüleci N.E, Avcı S, Susur Acar M. Bir Kamu Binası İç Alan Atmosferinin Mikrobiyolojik Kalitesi ve İş Ortamı Algısının Hasta Bina Sendromu Açısından Sorgulanması. Astım Allerji İmmünoloji 2005;3(2):56-67.
4. Koç F, Kısa F. Dioksinler. Etlik Veteriner Mikrobiyoloji Dergisi 2005 Cilt:16, Sayı:1-2: 57-62.
5. Arıkan D, Yetim H, Sağdıç O, Kesmen Z. Gıdalarda Dioksin Kontaminasyonu ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri. Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi Cilt: 12, No: 2, 2009: 9-15.
6. Bilir N. Çalışma hayatı ve sigara (sigarasız işyerleri) iv. İş Sağlığı ve Güvenliği Kongre Kitabı, 2007, Adana syf: 47
7. Annagür B. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddet: Risk Faktörleri, Etkileri, Değerlendirilmesi ve Önlenmesi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 2(2):161-173, 2010.

8. Ayrancı Ü, Yenilmez Ç, Günay Y, Kaptanoğlu C. Çeşitli sağlık kurumlarında ve sağlık meslek gruplarında şiddete uğrama sıklığı. Anadolu Psikiyatri Dergisi; 3:147-154, 2002.
9. Yıldırım D, Yıldırım A. Sağlık Alanında Çalışan Akademisyenlerin Karşılaştıkları Psikolojik Şiddet Davranışları ve Bu Davranışların Etkileri. Türkiye Klinikleri J Med Sci;30(2):559-70, 2010.
10. Atlı K, Froneberg B, Matisane L, Yıldız A.N, Şimşek C, Demirkol D, ve ark., Çalışma Yaşamında Sağlık Gözetimi Rehberi, İSGİP (Türkiye`de İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Koşullarının İyileştirilmesi Projesi - TR0702.20-01/001), Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti, s.46.
11. Sümer Ö, Rize Aile Hekimleri Derneği
12. 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği yasası, 1 ocak 2013.
13. Atlı K, Froneberg B, Matisane L, Yıldız A.N, Şimşek C, Demirkol D, ve ark., Çalışma Yaşamında Sağlık Gözetimi Rehberi, İSGİP (Türkiye`de İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Koşullarının İyileştirilmesi Projesi - TR0702.20-01/001), Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti, S.41.
14. **Maden ve Taşocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Tozla Mücadeleyle ilgili Yönetmelik** (Resmi Gazete: 14 Eylül 1990-20635; Değişiklik R.G: 26 Şubat 2000-23976, 26-29. Maddeler) **Özürlü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik** (Resmi Gazete: 24 Mart 2004-25412, Madde 10) özürlü olduğunu öne sürerek işe yerleştirilmesini isteyenlerin, bu durumlarını, (18/3/1998 tarihlive 23290 sayılı Resmi Gazete`de yayımlanan "Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik, **Kanserojen Ve Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık Ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik**(Resmi Gazete: 26 Aralık 2003–25328, Madde 16) **Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik** (Resmi Gazete: 9 Ağustos2004–25548, 7 ve 9. Maddeler) **Yeraltı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği**(Resmi Gazete:21 Şubat2004-25380- 10. Madde) **Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik** (Resmi Gazete: 26 Aralık 2003-25328, Madde-19). Atlı K, Froneberg B, Matisane L, Yıldız A.N, Şimşek C, Demirkol D, ve ark., Çalışma Yaşamında Sağlık Gözetimi Rehberi, İSGİP

- (Türkiye`de İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Koşullarının İyileştirilmesi Projesi-TR0702.20-01/001), Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti, S.291-294.
15. 2006/45 , İlg: a) 28.01.2005 tarih ve 1553 sayılı Genelgesi.